

ВІД САМОЗНИЩЕННЯ ДО САМОПОРЯТКУ (ЕКОЛОГІЯ ДУХУ У ТВОРІ В. ШКЛЯРА «ЧОРНЕ СОНЦЕ»)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

УДК821.161.2

Сазонова О., Янкова Н. Від самознищення до порятунку (екологія духу у творі В.Шкляра «Чорне сонце»); 12 стор., бібліографічних джерел – 14; мова – українська.

Анотація. У статті аналізується, як прозаїкові вдалося передати ідейно-моральні переконання молодого покоління у межових умовах війни на Сході нашої Батьківщини. Зауважено авторське бачення віри у досягнення соціальної гармонії, пошуки причин недосконалості сучасного життя, безпосередньо першовитоки бойових дій.

Простежено, як письменник відбив характер сьогодення, гостро зреагував на суть трагедії українців – народження нового морального катарсису – і порушив важливе для українців національне питання про душевну красу як благо для всіх живих і загиблх та філософію людського буття. Спостережено: митець переконаний, що національна культура, зокрема традиції, звичаї, пам'ятки, формують тип культурної особистості, а також сприяють утвердженню загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: ідейно-моральні пріоритети, загальнолюдські цінності, слов'янська міфологія, символіка, межова ситуація, національний дух.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Прагнення стати європейцями вплинуло на перегляд окремих усталених вітчизняних етичних канонів, точніше – псевдоканонів. Україна, як і Європа, перебуває у пошуках нової формації, у забезпеченні механізму втілення в життя змінених суспільних вимог, відтак поки що на роздоріжжі, адже здравомислячі прагнуть, аби справді віднайти благо для всіх, хто живе на Землі. Такими ж глобальними міркуваннями просякнутий твір В. Шкляра. Автор презентує власне бачення на вирішення важкої як моральної, так і політичної ситуації в Україні. Переконані, що запропонована повість «Чорне сонце» уможливить оприядлення нових аспектів знань про сучасний літературний процес загалом. Вона також допоможе окреслити напрями для подальших розвідок та розмислів щодо питання формування національного героя, тому запропонована розвідка вирізняється нагальною потребою.

Останні дослідження та публікації. Якщо говорити про ступінь вивчення повісті «Чорне сонце», то на сьогодні поки що немає жодної критичної статті. Власне філософсько-етичних досліджень його творчості не існує, хоча проблеми окремих моральних аспектів цікавлять літературознавців, серед яких Я. Голобородько, Т. Гребенюк, Г. Кривошишина, З. Крутивус, О. Стадніченко, С. Філоненко, Р. Харчук та ін. Як слушно зауважує К. Поліщук, «у світлі сучасної критики Василь Шкляр постає як визнаний та провідний майстер бестселерів, який у своїй творчості торкається важливих національних та загальнолюдських проблем, створює напружений сюжет, а також однозначно не може бути охрещений елітарним чи масовим письменником» [1].

Дослідники переважно звертають увагу на роман у творчості письменника, роблять спроби визначити критерії трансформації цього жанру в масовій літературі, заявляють про його руйнування у прозі В. Шкляра зокрема. Їхні роботи, зрозуміло, не од-

нозначні у своїх характеристиках мотивації Шкляревих шукань, майже всі вони відзначаються суперечливістю, подекуди досить цікавими спостереженнями щодо світогляду художника. Загалом, варто наголосити, незважаючи на розтиражованість творів В. Шкляра, його активну позицію щодо реклами власних творів, анонсування нових, критична рецепція досить скептично поцінює їхню художню вартість, закидаючи авторові популізм та мізерність більшості великоформатних текстів щодо розгляду загальнолюдських тем. Погоджуємося з міркуваннями Катерини Каплюк, висловленими у статті «Міфологічна складова тексту роману «Нікуб. Кров кажана» В. Шкляра», що перспективно вивчати творчість письменника «у контексті визначення спільних засад інтерпретації міфологічних образів та міфологем у прозі сучасних українських авторів [7, с. 314]. Хоча про письменника і громадського діяча є значна кількість публікацій, особливу увагу дослідників привертають романи, він так і залишається не до кінця зрозумілою і вищеною постаттю, а порушені ним етичні проблеми потребують тлумачення.

Мета статті – полягає у тому, щоб осмислити ціннісну значущість національно-етичних категорій та проаналізувати морально-філософські погляди персонажів повісті «Чорне сонце» В. Шкляра. У відповідності із поставленою метою передбачається розв'язати такі завдання:

– окреслити коло універсально значущих питань філософського, екзистенційного, національного та культурного характеру для генерації молодого покоління українців у межових умовах війни на Сході,

– проаналізувати мотивно-образне втілення української національної ідеї у творі.

Виклад власне матеріалу дослідження. Загальновідомо, що становлення людини передбачає розвиток розумових здібностей, а також засвоєння усталеної системи загальнолюдських цінностей, що в цілому визначають основу людської культури. Без-

заперечно, що художнє слово впливає не тільки на свідомість, але й на почуття і вчинки людини. У текстах апріорі повинен бути закладений багатий потенціал щодо виховання особистості, гідної називатися Людиною, яка по-справжньому усвідомлює свою глибоку причетність до людей, до Батьківщини, до рідного народу. У неї мають бути виражені не тільки власне люцькі якості, але водночас є прагнення до здобуття вищих, духовних цінностей для саморозвитку і для майбуття нації. Тому В. Шкляр намагається художньо розв'язувати хворобливі для нього, як для інтелігента, проблеми моралі, норми поведінки, проповідуючи національне як домінантне для свідомого українця. Цим, певно, пояснюється і перехід до жанру повісті, зокрема «Чорне Сонце» містить авторську патріотичну концепцію, а також імпліцитно намічає шлях українців до очищення від псевдопатріотів, перевертнів, а найважливіше – від українофобів. До підготовленого видання В. Шкляр, можливо, з метою антитетичного прочитання додав твори: «Танець під чортову дудку», «Крук – птаха нетутешня», «Останній шанс Захара Скоробагачка», «Високі гори у Ялті», «Ділом таємні історії».

Прозаїк розвиває ідею стіль «батька українського бестселлера», почавши із удосконаленого новими формальними елементами і мотивами реалізму перших романів, збережений він у повісті. В авторській версії книга названа «дума про братів азовських». За словами самого В. Шкляра, це твір насправді не про вузьколокальний конфлікт у межах Донбасу, а про російсько-українську війну, документально фіксовану бійцями добровольчого батальйону «Азов». Письменник об'їхав майже всю Україну з презентацією нової книги «Чорне Сонце» – від Києва до Маріуполя, від Запоріжжя і Кіровограда до Львова й Івано-Франківська, від Тернополя до Одеси. В інтерв'ю Оксані Лой «Главкому» письменник жаліється, що у поїзді знов побачив уже знайому зневіру [3].

Усі історії і персонажі в повісті мають прототипів, бо письменник доволі багато часу провів на передовій, на власні очі бачив фронтове життя, ділив навіл з хлопцями усі перемоги і поразки. Навіть позивні, які мали «азовці», у творі не змінені. Загалом перед читачами оповідь, сповнена смутку, болю й надії, реального вояка із псевдо «Художником», яке автор змінив на позивний «Маяр». Усі інші прізвиська й імена лишив, що зробив, як зізнався на одній із презентацій книги, вперше. Серед них є волинські бійці – Чек, Моцарт, Глядач, Руна, Хорват, Кузя, Сократ, описується героїчна загибель Хоми. Маяр узяв до рук зброю (між іншим, як і його друзі), бо до цього спонукали честь і сумління. Сюжет повісті банальний і нескладний, завжди загострюється антитезами, а також несподіваними зовнішніми ефектами. Погоджуємося із Ганною Кривописиною, яка у своїй статті «Часопросторві характеристики сюжетів романів В. Шкляра «Ключ» та «Елементал» на йменує письменника «майстром сюжетобудови» [9, с. 74]. Повість рясніє екскурсами у міфологію,

нашчена порушеними актуальними проблемами – чому триває війна, чому гинуть найкращі, чому їхні імена залишаються на маргінесах суспільної уваги, чому місцеве населення вважає своїх визволителів лютими ворогами, яке майбутнє нашої Батьківщини.

У межах власної міфології прозаїк поділився, що стало поштовхом нібито до написання твору: «Коли в Широкиному згоріла бібліотека, не збереглося жодного видання. Уцілів лише «Кобзар» Тараса Шевченка. Хлопці подарували мені цю книжку. Я ж у свою чергу вирішив зробити їм свій віддачунок, написавши про них» [4]. Під час промоакції твору в Рівному В. Шкляр прокоментував його задум і зміст: «Насправді ця книга не тільки про «Азов», вона передусім про сучасного воїна, який склав основу нашої професійної армії, про яку ми мріємо. Поки що їх небагато – 6-7%, але це кращі наші хлопці, саме вони – рушія поступу, воїни українського світла, які точно знають, з ким треба воювати і за що покласти свої буйні голови. А це вже запорука того, що ми переможемо!» [5].

Сучасні автори (не оминув цього і В. Шкляр) активно втручаються у дискусії щодо власних текстів, пояснюють як основний задум щодо їх створення, так і власне заголовки чи підзаголовки. Зокрема, назва «Чорне сонце» безпосередньо пов'язана з емблемою, що є на рукавах бійців батальйону «Азов». Автор повісті неодноразово застерігав, що це символ давньої культури наших пращурів. Письменник наголошував, що він має закодований зміст, пов'язаний із так званім покликком крові. У передмові до видання В. Шкляр запевнив, що ті, хто зрікаються кривого закликку, втрачають найголовніше – дулю, бо «Чорне Сонце» не пробачає зрадників, спалює їхні душі. Варто згадати, що Чорне Сонце – це взагалі символ індоєвропейської культури. На збережених пам'ятках воно традиційно зображується як сонце із дванадцятьма променями. Зокрема в українських вишиванках, саме у такому зображальному вигляді дійшло до наших днів. Проте для нас його доречно, як наполягають науковці, пов'язати зі Стожарами (Волосожарами). Це – найближче і найпомітніше скупчення зірок у сузір'ї Тільця [6]. Астрологи переконані, що Стожари впливають енергетично на людей, вони гармонізують духовну енергію людини у Всесвіті.

Учені спостерігли, що зображення Чорного Сонця трапляється також у середньовічній культурі – у «Манесському пісеннику» (1300 р.), зокрема у лицарській геральдиці. Проте, вважається [6], що перший його опис варто датувати в літературній пам'ятці «Ригведа» (1700 – 1100 рр. до н. е.), написаний санскритом. Цей знак в індоарійській культурі також символізував цілісну гармонію між нічною енергією Чорного Сонця й сонячною денною енергією.

Л. Коваленко зауважує, що є кілька версій походження цього знака. За однією, Чорне Сонце – це сакральний солярний староруський (давній Український) символ, який означає процес знищення всього

ворожого, старого і хибного та силу і волю до оновлення та переродження. За іншою версією, «Чорне Сонце – це короткий період року у давній українській традиції, коли вода набуває особливих життєдайних якостей. Це відбувається зазвичай вночі, коли сонця немає на небі, але, оскільки живильні властивості завжди асоціювалися із Сонцем, наші предки прозвали цей час Чорним Сонцем. Його унікальна животворча енергетика покликана допомогти людям зстояти в суворі часи. Нині символ Чорного Сонця знаменує силу і волю Українських націоналістів як оборонного щита цілої Української нації до самовідданої боротьби проти дикого і спрагло до крові московського ворога» [8]. Знак Чорного Сонця використовувався простими людьми досить рідко, тільки у виняткових випадках. За часів слов'ян це був атрибут виключно магів, волхвів і жерців, які користувалися ним для того, щоб посилити свій зв'язок із потойбічним світом і спілкуватися з ним більш ефективно. Відомо, що він символізує сильний зв'язок з предками, родовим корінням людини. Маються на увазі не тільки покійні члени окремої сім'ї або зміцнення у ній родинних зв'язків. Це – увесь слов'янський народ. Тож як слов'янський оберіг Чорне Сонце посилює, розширює родовий канал того, хто його носить. Цей знак має величезний потенціал, як магичний предмет, але не лише як оберіг. Передбачається, що, роздумуючи про знак і споглядаючи Чорне Сонце, можна досягнути істини, дізнатися приховану природу речей і збагнути суть речей. З його допомогою нескладно позбутися вантажу минулого, яким би важким той не був. Цей символ знімає негатив і має дуже потужні захисні властивості. Завдяки його впливу можливо розсунути межі свідомості і дізнатися набагато більше, ніж реально є, розвинути свої приховані здібності, звільнитися від усіх хибних знань.

Про Чорне Сонце писати також німецькі окультисти, навіть називали його арійським Богом. Під час лекції про символізм хреста й похідних символів на зразок Чорного Сонця та «Ідеї Нації» (знак Соціал-Національної Асамблеї), обидва з яких фігурують у пропагандивній атрибутиці «Азову», а Чорне Сонце, так само, як і символи кельтського хреста, Siegrune, Wolfsangel та ін. давно стали езотеричною візитівкою правого руху по всьому світу, С. Вишинський розтлумачив, який же все-таки аспект символізму Чорного Сонця найважливіший для правого руху, чим пояснити його популярність й мало не культове значення у молодіжних правих колах. Лектор пов'язав це з езотеричними працями знаних у правих середовищах Мігеля Серрано та Савітрі Деві [10].

Про Чорне Сонце згадувала на початку 20-го століття Олена Блаватська. У праці «Темна Доктрина», у розділі «Сонячна теорія» вона висловила думку про буття двох сонць – Сонця-джерела і рефлекторного-сонця. Вона вважала, що саме Чорне Сонце – причина існування всього світу, початкове джерело життя, точка відліку нашої реальності, справжній

центр Всесвіту. Першоджерелом цих знань і деяких обрядів, пов'язаних із цим знаком, вважала таємне вчення арійського народу далекої Півночі [2]. Г. Струцький посилається на християнські доктрини у тлумаченні цього символу: «Чорне Сонце є божественним сліпучим світлом для грішника! Приміром, коли, будучи противником християнства, майбутній апостол Павло (фарисей Савл) поспішав в Дамаск знищувати послідовників Христа, ми бачимо, як Христос звертається до нього у світлі, і той відразу ж падає з коня, втрачає сили в ногах і сліпне. Таким чином, Ісус Христос явився яскравим божим світлом сліпучим для грішника, і саме в цей момент перетворення гонителя християн на одного з апостолів, Павло бачить "Чорне Сонце", що стає для нього явним [12]. Спираючись на уявлення наших попередників та думки сучасних науковців, можна підсумувати, що є два сонця – матеріальне (реальне, видиме) і нематеріальне (невидиме, духовне). Матеріальне видиме сонце відбиває світло невидимого духовного Чорного Сонця. Саме Чорне Сонце – це справжнє джерело життя, світла, істини, натхнення. Тож, згідно зі слов'янськими традиціями, сонячна енергія насичує життям земні істоти, а вночі усе живе піддається впливові Чорного Сонця, чия енергія насичує людину натхненням для творчості. Проте є і побічний ефект знака. Наділяючи могутністю, він накладає на людину певну відповідальність. Якщо людина живе не по совісті, не шанує своїх пращурів і свій народ в цілому, то Чорне Сонце вплине на нього негативно, може навіть призвести до втрати розуму, а то й летального результату.

За І. Беніамом, «природа поставила людство під керування двох вірних володарів – страждання і задоволення... Вони керують нами у всьому, що ми робимо, що ми говоримо, що ми думаємо» [1, с. 26]. Якщо певна дія доставляє людині задоволення, то її можна віднести до добра, вона корисна. Саме з позицій користі ми оцінюємо всі дії людини. Напевно, через те Чорному Сонцю присвятили свою газету бійці полку особливого призначення «Азов», які в польових умовах у зоні АТО намагаються випускати газету «Чорне сонце».

У контексті загальнолюдських цінностей повість В. Шкляра заангажована національною свободою уже в силу закладеного в неї задуму створення. Персонажі твору, на думку автора, позитивні герої. Вони – це соціально-ідеологічний канон, зразок для наслідування. Саме тому вони стають утіленням кращих людських якостей, є прекрасними як зовнішньо, так і внутрішньо, тобто досконалими у всьому, їхні вчинки й дії є переважно показовими, еталонними. Отже, герої є втіленням людських чеснот, бо уявлення про кращі моральні риси формувалися, закріплювалися, перетворювалися, перевірялися практично, врешті, закріпилися. Відтак їхні вчинки та дії інших персонажів мають усталений поділ на негативні й позитивні щодо навколишнього світу й оточення. Присвячені служінню батьківщині часом рядки зриваються патріотичним пафосом, навіть якщо мо-

ворожого, старого і хибного та силу і волю до оновлення та переродження. За іншою версією, «Чорне Сонце – це короткий період року у давній українській традиції, коли вода набуває особливих життєдайних якостей. Це відбувається зазвичай вночі, коли сонця немає на небі, але, оскільки живильні властивості завжди асоціювалися із Сонцем, наші предки прозвали цей час Чорним Сонцем. Його унікальна животворча енергетика покликана допомогти людям вистояти в суворі часи. Нині символ Чорного Сонця знаменує силу і волю Українських націоналістів як оборонного щита цілої Української нації до самовідданої боротьби проти дикого і спраглого до крові московського ворога» [8]. Знак Чорного Сонця використовувався простими людьми досить рідко, тільки у виняткових випадках. За часів слов'ян це був атрибут виключно магів, волхвів і жерців, які користувалися ним для того, щоб посилити свій зв'язок із потойбічним світом і спілкуватися з ним більш ефективно. Відомо, що він символізує сильний зв'язок з предками, родовим корінням людини. Маються на увазі не тільки покійні члени окремої сім'ї або зміцнення у ній родинних зв'язків. Це – увесь слов'янський народ. Тож як слов'янський оберіг Чорне Сонце посилює, розширює родовий канал того, хто його носить. Цей знак має величезний потенціал, як магичний предмет, але не лише як оберіг. Передбачається, що, роздумуючи про знак і споглядаючи Чорне Сонце, можна осягнути істину, дізнатися приховану природу речей і збагнути суть речей. З його допомогою нескладно позбутися вантажу минулого, яким би важким той не був. Цей символ знімає негатив і має дуже потужні захисні властивості. Завдяки його впливу можливо розсунути межі свідомості і дізнатися набагато більше, ніж реально є, розвинути свої приховані здібності, звільнитися від усіх хибних знань.

Про Чорне Сонце писати також німецькі окультисти, навіть називали його арійським Богом. Під час лекції про символізм хреста й похідних символів на зразок Чорного Сонця та «Ідеї Нації» (знак Соціал-Національної Асамблеї), обидва з яких фігурують у пропагандивній атрибутиці «Азову», а Чорне Сонце, так само, як і символи кельтського хреста, Siegrune, Wolfsangel та ін. давно стали езотеричною візитівкою правого руху по всьому світу, С. Вишинський розтлумачив, який же все-таки аспект символізму Чорного Сонця найважливіший для правого руху, чим пояснити його популярність й мало не культове значення у молодіжних правих колах. Лектор пов'язав це з езотеричними працями знавих у правих середовищах Мігеля Серрано та Савітрі Деві» [10].

Про Чорне Сонце згадувала на початку 20-го століття Олена Блаватська. У праці «Темна Доктрина», у розділі «Сонячна теорія» вона висловила думку про буття двох сонць – Сонця-джерела і рефлекторного-сонця. Вона вважала, що саме Чорне Сонце – причина існування всього світу, початкове джерело життя, точка відліку нашої реальності, справжній

центр Всесвіту. Першоджерелом цих знань і деяких обрядів, пов'язаних із цим знаком, вважала таємне вчення арійського народу далекої Гіпночі [2]. Г. Струцький посиляється на християнські доктрини у тлумаченні цього символу: «Чорне Сонце є божественним сліпучим світлом для грішника! Приміром, коли, будучи противником християнства, майбутній апостол Павло (фарисей Савл) поспішав в Дамаск знищувати послідовників Христа, ми бачимо, як Христос звертається до нього у світлі, і той відразу ж падає з коня, втрачає сили в ногах і сліпне. Таким чином, Ісус Христос явився яскравим божим світлом сліпучим для грішника, і саме в цей момент перетворення гонителя християн на одного з апостолів, Павло бачить "Чорне Сонце", що стає для нього явним [12]. Спираючись на уявлення наших попередників та думки сучасних науковців, можна підсумувати, що є два сонця – матеріальне (реальне, видиме) і нематеріальне (невидиме, духовне). Матеріальне видиме сонце відбиває світло невидимого духовного Чорного Сонця. Саме Чорне Сонце – це справжнє джерело життя, світла, істини, натхнення. Тож, згідно зі слов'янськими традиціями, сонячна енергія насичує життям земні істоти, а вночі усе живе піддається впливові Чорного Сонця, чия енергія насичує людину натхненням для творчості. Проте є і побічний ефект знака. Наділяючи могутністю, він накладає на людину певну відповідальність. Якщо людина живе не по совісті, не шанує своїх прашурів і свій народ в цілому, то Чорне Сонце вплине на нього негативно, може навіть призвести до втрати розуму, а то й летального результату.

За І. Бентамом, «природа поставила людство під керування двох вірних володарів – страждання і задоволення... Вони керують нами у всьому, що ми робимо, що ми говоримо, що ми думаємо» [1, с. 26]. Якщо певна дія доставляє людині задоволення, то її можна віднести до добра, вона корисна. Саме з позицій користі ми оцінюємо всі дії людини. Напевно, через те Чорному Сонцю присвятили свою газету бійці полку особливого призначення «Азов», які в польових умовах у зоні АТО намагаються випускати газету «Чорне сонце».

У контексті загальнолюдських цінностей повість В. Шкляра заангажована національною свободою уже в силу закладеного в неї задуму створення. Персонажі твору, на думку автора, позитивні герої. Вони – це соціально-ідеологічний канон, зразок для наслідування. Саме тому вони стають утіленням кращих людських якостей, є прекрасними як зовнішньо, так і внутрішньо, тобто досконалими у всьому. Їхні вчинки й дії є переважно показовими, еталонними. Отже, герої є втіленням людських чеснот, бо уявлення про кращі моральні риси формувалися, закріплювалися, перетворювалися, перевірялися практично, впрямі, закріпилися. Відтак їхні вчинки та дії інших персонажів мають усталений поділ на негативні й позитивні щодо навколишнього світу й оточення. Присвячені служінню батьківщині часом рядки зриваються патріотичним пафосом, навіть якщо мо-

вється про татуювання на торсі бійця: «Не дозволиш нікому плямити ні слави, ні честі Твоєї нації. Будь гордий з того, що ти є спадкоємцем боротьби за славу Володимирового тризуба» [14, с. 26-27].

У повісті В. Шкляр не уникає войовничої ідеалізації героїв та їхніх дій, списує їхню зухвалість та непримиренність до ворога виключно патріотичними почуттями. «Не дивно – вирости бандерівцем тут, в Західній Україні, а ось спробуйте стати бандерівцем на Донбасі», – розповідає В. Шкляр про своїх героїв [4]. Так, Маляр та Єгер гідно приймають покарання шомполами від побратимів за те, що застрелили пізнього вечора п'яного продавця, який, матюкаючись, погрожуючи, обізвав хлопців бандерівцями, яких «сюди ніхто не кликав», і чи кулаком, чи пляшкою, чи гранатою замахнувся на них [14, с. 11]. Душу Маляра ягрить прихована зрада та недовіра навкруги: «Хто і чим зміряє те почуття чи бодай знайде йому адекватну назву, коли ти звільняєш місто від бандитського кодла, а мирні жителі показують тобі дулі, сиплють услід прокльони чи... виставляють з вікна голе озаддя?» [14, с. 20].

Переконані, що твір має виховне та ще й пізнавальне значення. З перших вуст читач дізнається про перебіг боїв, про людські втрати. Водночас разом з автором поринаємо у світ добра і зла, відкриваючи для себе сторінки звияги та мрій, сподівань і світоглядних уявлень молодих українських вояків. Письменник толерантно розгумачує, чому добровольці обрали собі такі позивні, із теплотою і щемом згадує, як вони билися з ворогом під Іловайськом і загинули, іронізує щодо розпису вхідної брами до бази батальйону емблемою «Азову»...

Відзначимо, хоча автор і використовує прийоми дидактизму і «софістики», ніби навчає «премудрості воєнних дій» читача, він не нав'язує йому своїх поглядів. «Так уже історично склалося, що наш народ розчарується і падає духом, то знову відроджується і піднімає голову в боротьбі за свою гідність і незалежність. І сьогодні ми бачимо, що буреломні події на Донбасі, в Криму відкрили світові новий український дух, відродили справжнього укра-

їнського. Він народився на Майдані, а війна показала що людину в повний зріст», – розповідає в інтерв'ю В. Шкляр [3]. Оповідь ведеться від імені бійця з позивним Маляр, який згадує події на Майдані, із захопленням розповідає про побратимів: 20-річний Гриз-ло, для якого свято – це бій; Сіромапець, який вивчив українську і нею розмовляє з російськомовними батьками; наймолодший у сотні – Фома, сирота з Маневичів, який наклав своїм худим тілом гранату, рятуючи побратимів. Хунта, крадій фехтувальник на ступенях, сучасний козак-чаклун, Аксьонов, якого відреклися батьки, прихильники ЛНР, тому хлопця ніхто не забрав і його поховали в Києві, на Байковому кладовищі. Усі вони, переконує прозаїк, лицарі Український Сонця, певні у собі і в своїй правоті в цій неоголошеній війні, хочуть поставити в ній крапку. Але ці відчайдухи спроможні навіть у кривавих сутячках зберігати потяг до естетичного, недаремно так привабила оповідача кам'яна скіф'янка, тисячолітня праматір, яка «тримала обома руками свого живота, в якому теплелося життя» [14, с. 107].

Висновки. Письменник у повісті «Чорне Сонце» невблаганно критикує ганебну антиукраїнську політику на Сході Батьківщини, змушує замислитися над її причинами, без прикрас змальовує будні війни й військового побуту. Найважливіше для нього – піднести моральний дух тих, хто взяв на себе відповідальність за єдність нації, виявити ганебні риси моральної поведінки, що їх оприявила «війна». Хоча часом письменник публіцистичний, але не стоїть осторонь, наполягає на позиції індивідуального самоудосконалення та самоочищення бійців від морального бруду, який все-таки трапляється з-поміж цих відчайдухів. Виводить ідеальних бійців, свідомих патріотів, які сповідають свободу особистості, патріотизм, дружбу, щирість тощо. На сьогодні таких творів чимало. Вони – літературний прихисток українського національної свідомості, свободи особистості та свободи слова. Автор відкрито симпатизує патріотичним проявам персонажів твору. Їхні вчинки слугують точкою опори для кожного українця, патріота та достойника.

Література

1. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства / И. Бентам / Пер. с англ. – М.: «РОССПЭН», 1998. – 415 с.
2. Блаватская Елена Петровна. Тайная Доктрина (синтез науки, религии и философии) / Елена Петровна Блаватская [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [magister.msk.ru/library/blavatsk/doctrina/...](http://magister.msk.ru/library/blavatsk/doctrina/)
3. Василь Шкляр: Наймогутніша зброя – мова / Василь Шкляр, провела Оксана Лой // Главком. – 2016. – 5 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [p. glavcom.ua](http://p.glavcom.ua) > Інтерв'ю
4. Василь Шкляр написав повість про «Азов» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Dero.ua...vasil...napisav-povist...azov--28082015113000 Життя.dero.ua
5. Василь Шкляр розповів у Рівному про «Чорне сонце», сучасних воїнів та найкращу нагороду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: golosno.com.ua/.../1448445146-vasil-shklyar-rozroviv-u-ri...
6. Вирій. Живий символ Чорне Сонце // «Чорне Сонце». – Випуск №13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: blacksun.org.ua/47-zhiviy-simvol-chorne-sonce.html
7. Каплюк К. Міфологічна складова тексту роману «Нікуб. Кров кажана» В. Шкляра / Каплюк Катерина // Теоретична і дидактична філологія. – Випуск 17. – 2014. – С. 305–315.

8. Коваленко Л. Чорне Сонце // Народний Оглядач / Леонід Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ar25.org/article/chorne-sonce.html
9. Кривошишина А. Часопросторові (хронологічні) характеристики сюжетів романів Василя Шкляра «Ключ» та «Елементал» / А. Кривошишина // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького / Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2007. – Вип. 118. – С. 74–76 – (Філологічні науки).
10. Лекція Святослава Вишинського про символізм хреста для «Азову» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: o-semenyaka.vkursi.com/7302.html
11. Поліщук К. Поетичні майстерні / Кирило Поліщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mausterni.com/user.php?id=7360&t=2&sf=1
12. Струцький Г. Чорне Сонце – християнський символ // Часопис Січовик / Григорій Струцький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sichovyk.com.ua/katekhizm/108-chorne-sonse...simvol
13. Федченко А. Що читати? «Чорне сонце» Василя Шкляра / Анастасія Федченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: fakty.ictv.ua
14. Шкляр В. Чорне Сонце: збірка / Василь Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 304 с.

Елена Сазонова, Надежда Янкова

**ОТ САМОУНИЧТОЖЕНИЯ К САМОСПАСЕНИЮ (ЭКОЛОГИЯ ДУХА В ПРОИЗВЕДЕНИИ
В. ШКЛЯРА «ЧЕРНОЕ СОЛНЦЕ»)**

Аннотация. В статье анализируется, как прозаику удалось передать идейно-нравственные убеждения молодого поколения в граничных условиях войны на Востоке нашей Родины. Отмечено авторское видение веры в достижение социальной гармонии, поиски причин несовершенства современной жизни, непосредственно истоки боевых действий.

Прослежено, как писатель отразил характер современности, остро среагировал на суть трагедии украинцев – рождение нового нравственного катарсиса – и затронул важный для украинцев национальный вопрос о душевной красоте как благе для всех живых и погибших и философию человеческого бытия. Прослеживается: художник убежден, что национальная культура, в частности традиции, обычаи, памятники культуры, формируют тип культурной личности, а также способствуют утверждению общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: идейно-нравственные приоритеты, общечеловеческие ценности, славянская мифология, символика, предельная ситуация, национальный дух.

Olena Sazonova, Nadiia Yankova

**FROM SELF-DESTRUCTION TO SELF-RESCUE (ECOLOGY OF THE SPIRIT IN THE WORK
OF V. SHKLIAR "BLACK SUN")**

Summary. The article analyzes how the writer managed to convey the ideological and ethical beliefs of the younger generation in the boundary conditions of the war in the East of our country. It noted the author's vision of faith in the achievement of social harmony, the search for the causes of the imperfection of modern life, directly the origins of the fighting.

Traced, how the writer reflected the character of modernity, sharply reacted to the essence of the tragedy of Ukrainians – the birth of a new moral catharsis – and violated important for the Ukrainian national question of spiritual beauty as a blessing for all the living and the dead, and the philosophy of human existence. Traced: the artist is convinced that the national culture, in particular the traditions, customs, monuments, form a type of cultural identity, as well as contribute to the assertion of universal values.

Key words: ideological and moral priorities, human values, Slavic mythology, the symbolism, the marginal situation, the national spirit.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016 р.

© Янкова Надія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

© Сазонова Олена Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.